

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
ГАЛЬЦОВОЇ ОЛЬГИ ЛЕОНІДІВНИ
на дисертаційну роботу
ЛИТВИН КАТЕРИНИ ВАЛЕНТИНІВНИ
«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В
ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Вивчення дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, автореферату та наукових праць Литвин Катерини Валентинівни, опублікованих за темою дисертації, дало можливість зробити такі висновки щодо представленого дослідження.

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

Інноваційний розвиток національної економіки України вкрай потрібен для забезпечення економічного зростання та підвищення добробуту населення. Сучасний стан технологічної бази, інфраструктури, кількості інноваційного оновлення суб'єктів національної економіки потребує змін. Для проведення цих змін необхідним є відповідний стан людського капіталу. В Україні є можливості та науковий потенціал, але умови його використання також потребують змін. Насамперед змін потребує державна політика формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки.

На сьогодні в Україні проходять реформи інституціональної системи, системи освіти, системи державного управління. Інноваційні змін проходять в інформаційному просторі в напрямку цифровізації. Створюються нові інструменти та розширюються сфери існуючих. Але державна політика має

орієнтуватись саме на людський капітал, який є активним елементом економіки. Створення умов формування людського капіталу та збалансованого його розвитку має бути одним з основних завдань державної політики, а для реалізації потенціалу національної економіки потрібен інноваційний розвиток у напрямку «Наука-Технології-Промисловість».

Тому питання дослідження процесів формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки і визначення державної політики є досить актуальним.

Дисертація виконувалась відповідно до планів науково-дослідної роботи Національного університету “Запорізька політехніка”. Напрацювання Литвин К.В. використано при роботі над науковим проектом «Науково-методичне забезпечення структурних трансформацій в економіці промислового регіону» (державний реєстраційний номер 0115U004679); «Формування механізму публічного управління промисловим комплексом адміністративного регіону» (державний реєстраційний номер 0118U005418); «Дослідження глобальних трендів світової економіки та визначення напрямів розвитку національного та регіонального бізнесу» (державний реєстраційний номер 0107U007844), де здобувачкою розроблено концептуальні моделі державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки, розглянуто розподіл та перерозподіл людського капіталу між суб'єктами національної економіки.

Тема відповідає пріоритетним напрямам державної соціально-економічної політики України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

На нашу думку, ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, рекомендацій й висновків, сформульованих у дисертації Литвин Катерини Валентинівни забезпечується логікою викладення матеріалу,

критичним аналізом механізмів розвитку інструментів державного регулювання формування людського капіталу, базою опрацьованих здобувачем наукових джерел.

Теоретико-методична основа дослідження заслуговує схвалення, оскільки були використані конкретні і адекватні методи наукового пізнання (історико-логічний метод, метод систематизації і класифікації й теоретичного узагальнення, метод інституціонального аналізу, системний підхід і системний аналіз, метод логічного аналізу і синтезу, методи експериментальної економіки, метод імітаційного моделювання та графічного аналізу, економіко-математичне моделювання та інші), застосування яких зумовлено особливостями предмету обраної проблематики.

Подана до захисту дисертація є самостійним, завершеним дослідженням, положення і висновки якого достатньою мірою обґрунтовані, логічні, містять елементи наукової новизни.

Здобувачка чітко визначила мету та основні завдання дослідження, що комплексно розкривають питання щодо державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки України.

На основі глибокого аналізу предмету дисертаційного дослідження, його наукової розробки та інтерпретації авторка доходить переконливих теоретичних висновків.

Оцінка наукової новизни результатів дисертаційної роботи

Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувачки у дослідження обраної проблеми, слід зазначити, що до наукової новизни дисертації необхідно віднести такі положення, отримані авторкою особисто:

1. Проаналізовано методичний підхід до оцінювання ефективності впливу результатів інтелектуальної праці людського капіталу на інноваційний розвиток національної економіки шляхом побудови моделі прогнозування

макроекономічного процесу формування сукупної факторної продуктивності, який, на відміну від існуючих, дає змогу визначити структуру факторів впливу людського капіталу на економічний розвиток і відповідно сформуванню завдання державної політики формування людського капіталу (с.161-171).

2. Запропоновано концепцію управління знаннями людського капіталу в інноваційному розвитку суб'єктів національної економіки, що дає змогу визначити шляхи формування людського капіталу та побудувати концепцію управління знаннями людського капіталу в інноваційному розвитку суб'єктів національної економіки, яка, на відміну від існуючих, базується на системному аналізі процесу управління знаннями й передбачає визначення шляхів збагачення людського капіталу знаннями (с.124-133).

3. Запропоновано науковий підхід до врахування людського капіталу та інтелектуального капіталу у виробничій функції через сукупну факторну продуктивність шляхом конкретизації структури факторів впливу на сукупну факторну продуктивність розвитку національної економіки України, який, на відміну від існуючих, визначає вплив інвестицій у людський капітал і формування інтелектуального капіталу за результатом інтелектуальної діяльності людського капіталу та дає змогу побудувати модифіковану модель економічної динаміки Р. Солоу, конкретизуючи процедуру динамічного розвитку людського капіталу, яка, на відміну від існуючих, дозволяє визначити структуру інвестування в розвиток людського капіталу, а також формування інтелектуального капіталу і його оновлення як фактора у виробничій функції для наступного циклу економічної динаміки (с.59-63).

4. Запропоновано методичний підхід до оцінювання ефективності людського капіталу в інноваційному розвитку через індикатор співвідношення індексів формування людського капіталу, включаючи розвиток освіти та організацію НДДКР і середовища розвитку, а саме інституційного забезпечення, формування інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій, розвитку внутрішнього ринку й бізнесу, індексів розвитку економіки знань і технологій та результатів творчої діяльності людини, що в

сукупності формують глобальний індекс інновацій національної економіки України, а також через індикатори присутності нематеріальних активів у структурі капіталу суб'єктів національної економіки, який, на відміну від існуючих, дає змогу оцінити рівень впливу людського капіталу на інноваційний розвиток як на макро-, так і на мікрорівні (с.171-188).

5. Побудовано концептуальну модель державної політики, яка, на відміну від існуючих, визначає три складові державної політики діяльності уряду для використання можливостей людського капіталу із зазначенням очікуваних результатів і їх впливу на вирішення завдання формування людського капіталу для інноваційного розвитку національної економіки та складається з триєдиного комплексу цілеспрямованих заходів, що визначають політику підтримки інноваційних результатів людського капіталу, політику формування людського капіталу й політику формування системи забезпечення умов інноваційного розвитку (с.177-184).

6. Запропоновано науковий підхід до побудови моделі балансу людського капіталу між суб'єктами національної економіки за критерієм найкращої технології, що зменшує витрати трудових ресурсів, а також забезпечує виконання розподілу та перерозподілу людського капіталу відповідно до набутих знань, кваліфікації й компетентностей за допомогою матриці міжгалузевого балансу, який, на відміну від існуючих, дає змогу визначити напрями перекваліфікації працівників відповідно до потреб галузей і зменшення безробіття (с.151-160).

7. Проведено системний аналіз складових глобального індексу інновацій та аналіз їх динаміки для визначення причин, за наслідками яких відбувається падіння значень індексів і їх зростання, що дало змогу виявити часовий лаг реакції глобального індексу інновацій на зміни окремих його складових і сформулювати рекомендації щодо державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки (с.71-75; с.172-178).

Практична цінність результатів дослідження

Розроблені рекомендації щодо державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки знайшли відображення у практичній та науковій діяльності. Основні положення й висновки дисертації, що мають прикладний характер, прийняті для використання Запорізькою обласною радою при визначенні напрямів бюджетної підтримки і сприяння розвитку інфраструктури, впровадженню нових технологій в системі освіти, соціальній сфері та медицині (довідка про впровадження № 01-35/0877 від 27.07.2021р.). Результати дослідження дозволили експерту з фінансових закупівель Програми розвитку ООН з Надзвичайної кредитної програми з відновлення України визначити найбільш проблемні компоненти формування людського капіталу, які потребують кредитної підтримки. Отримані результати дисертаційного дослідження дозволили окреслити проблемні питання на мікрорівні підприємства НВП ТОВ “УКРІЗОЛІТ” використовуються в науково-дослідній роботі Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (довідка про впровадження № 87/03-19 від 05.06.2019 р.).

Сформульовані у дисертаційній роботі положення та отримані результати є теоретико-методичною основою для вирішення важливої науково-практичної задачі щодо визначення державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки.

З огляду на це, дисертація має вагомe значення для подальшого теоретико-методичного та практичного розвитку сучасних методів визначення державної політики та щодо управління знаннями для збагачення людського капіталу і реалізації його потенціалу в інноваційному розвитку національної економіки України.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях автора

Наукові положення, висновки та рекомендації автора опубліковано в 14 наукових працях, з яких: 2 розділи в колективних монографіях, 5 статей в наукових фахових виданнях України, 2 статті в зарубіжних наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 6,83 д. а., з них особисто авторці належить 6,26 д. а. Теоретико-методичні та практичні розробки дисертанта доповідались на 4 науково-практичних конференціях міжнародного рівня.

В опублікованих працях відображені основні наукові положення та результати дисертаційної роботи. Термін розсилання примірників фахових видань, у яких опубліковані праці дисертанта, а також кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів». Відповідні публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист.

Автореферат дисертації повною мірою відображає структуру та зміст вступу, трьох розділів і висновків дисертаційної роботи. В авторефераті стисло й рівномірно відображені основні положення дисертації.

Відповідність дисертації спеціальності і галузі науки, за якими вона представлена до захисту

Подана до розгляду робота відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а саме напрямам: моделі державного регулювання національною економікою; теорія та практика прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою, окремих сфер і галузей; регулятори і важелі антикризової політики держави; економічна безпека національної економіки; інноваційний розвиток, державна інноваційна

політика, науково-технічна політика та механізм її реалізації; прогнозування та державне регулювання довгострокового економічного розвитку.

Дискусійні положення та зауваження до роботи

Відзначаючи змістовність поданої до захисту дисертації, обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій, не можна, у той же час, залишити без уваги і певні недоліки та дискусійні положення:

1. В дисертації здобувачкою визначено що “людський капітал виступає потенціалом, який може бути реалізований СНЕ” (в п.п.1.2, стор. 37). Але серед СНЕ в дослідженні розглядаються, в основному, суб’єкти господарювання. Слід було би більш детально зупинитись і на інших суб’єктах національної економіки.

2. В пп.1.2 дисертації наведено функцію залежності між інтелектуальним і людським капіталом, але в пп.1.3 (стор.62), в модифікованій моделі Р. Солоу людський капітал і інтелектуальний капітал розглядаються як окремі складові капіталу, який прописано в виробничій функції. В наведеній схемі (рис. 1.11) потребує уточнення формування інтелектуального й людського капіталу. Також потребує врахування цієї залежності в виробничій функції при дослідженні зміни парадигми обліку людського капіталу у складі виробничої функції під впливом розвитку економіки знань.

3. В таблиці 2.3 представлено рейтинг показника Graduation Rates вищої освіти серед країн світу, в якому ЗВО України займають п’яте місце. Слід було б визначити авторську думку та оцінку цього явища, чи є воно позитивним, або негативним?

4. На рис. 2.9 (сто. 110) не зрозуміло в яких одиницях наводиться інформація про кількість дослідників у загальній кількості виконавців наукових досліджень і розробок.

5. В пп. 2.2 при розгляді джерел фінансування наукових досліджень та розробок не розглядається грантові джерела, в той час як в світі існує багато наукових програм та фондів для такої підтримки і в Україні є багато прикладів використання такої підтримки.

6. Проведений аналіз засвідчив, що більшість підприємств України мають низький відсоток нематеріальних активів та велика частина підприємств зовсім не має на обліку нематеріальних активів. Доцільно було б навести інформацію про використання нематеріальних активів підприємствами інших країн.

У цілому, наявні в роботі недоліки та дискусійні положення, значною мірою характеризують творчий власний підхід до дослідження питань з обраної теми і не знижують її загальної позитивної оцінки.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам

1. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу щодо визначення державної політики формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки України з метою забезпечення державної підтримки процесів збагачення потенціалу людського капіталу та його використання для інноваційного оновлення і зростання економіки України.

Дисертаційна робота Литвин Катерини Валентинівни на тему «Державна політика формування людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки» вперше виконана для національної економіки, що є внеском у галузеву науку, є актуальною, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

2. Публікації повною мірою розкривають зміст дисертаційної роботи.

3. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту

спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством та профілю спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 у Класичному приватному університеті.

Актуальність і рівень розв'язання поставленого завдання, новизна дисертації й ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень відповідають вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), що висуваються до кандидатської дисертації, а її автор – Литвин Катерина Валентинівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
Завідувач кафедри національної економіки,
маркетингу та міжнародних економічних
відносин Класичного приватного університету

О.Л.Гальцова

